

Direction of Indonesian Foreign Policy, <http://www.kemlu.go.id/Pages/Polugri.aspx?IDP=21&l=en>, 28. 9. 2013.

ASEAN Economic Community, http://www.miti.gov.my/cms/content.jsp?id=com.tms.cms.article.Article_b5e22087-c0a81573-aba0aba0-ab12873b, 29. 9. 2013.

CIA Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html>, 29. 9. 2013.

Světová banka, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>, 29. 9. 2013.

Summary

In our case study, we presented Indonesia as a newly emerging power along with its foreign policy and economic vectors which confirmed its position. We introduced the crucial moments of foreign policy, but also the economy progress, together with the process of transition to democracy, which is emerging in Indonesia since the late 90s.

These socio-political changes reflect the fact, that Indonesia is approaching the characteristics of emerging powers. While traditional middle powers are characterized by a consolidated democracy, of respect for human rights, not only on their territory, but also in other countries, promote the establishment of humane standards in international law and act as good international citizens, Indonesia stands at the beginning of this journey and its current human – legal policy and ongoing social processes has the ambition to this status in the near future.

We confirmed our initial thesis, namely that Indonesia due to its current policy and economic growth can be classified as a group of states, which we call the emerging powers. It is also necessary to say that Indonesia is facing some problems recently with consolidating democracy, but these issues are within the internal policy of the country and is relatively well mastered.

Regarding future developments, we pointed out the foreign-political factors, which have been associated with Indonesia since the 20th century. Indonesia is trying to act as an independent state within international structures, which will bring many benefits in the future. Examples are to be mentioned: economic factors that make Indonesia become an economically prosperous country that is not dependent on a single industry, on certain raw materials and on the economic growth of one particular geographic location. The problem for Indonesia might be a significant difference in the distribution of wealth within the state, although while Indonesia becomes a donor of international development assistance, it is also the beneficiary. This condition can lead to doubts about the country's position in the international system as well as its authority in relation to other powers. Although we find countries like Indonesia, which can be included among emerging powers, we also recognize that Indonesia will still have to undergo certain changes and develop the normative dimension of its policies, so that it may rank among the traditional powers.

Kateřina Sv. Gillárová

„Protože my už v tom ňák umíme chodit.“ Vztah teenagerů a informačních a komunikačních technologií¹

Abstract

There is no doubt, information and communication technologies (ICT) have established themselves as an axiomatic element of young people's everyday leisure lifestyles and school-based experience. But what is the Czech teenagers' relationship with ICT in their everyday lives? There is still little evidence in the Czech context. This paper will try to shed some light on this issue based on the results of a PhD research project. This research focused on teenaged members of two natural social groups during two and a half years using qualitative research methods. The text will describe the character of the relationship between the teenagers studied and ICT, the factors which determine it and the domains of interaction between ICT and teenagers and corresponding functions. ICT was shown to be the tools empowering the teenagers to do what they had to do in the most convenient way for them, and what they, as maturing individuals, liked to do such as socializing with their peers. This way they enhanced their agency.

Key words: information and communication technologies, youth, teenagers, group communication, qualitative research

1) Tento text vznikl v rámci podpory Grantové agentury Univerzity Karlovy.

1. Úvodem

V posledních dvou dekadách prošla společnost bouřlivými inovacemi v oblasti informačních a komunikačních technologií² (dále také ICT).³ Tyto technologie se staly důležitým a samozřejmým prvkem každodenních volnočasových aktivit i školní práce lidí mladších dvaceti let – těch, kteří si již nepamatují svět bez internetu a mobilních telefonů (Boyd 2008). Jaký je vztah ICT a českých teenagerů v jejich každodenním životě?

Na základě závěrů výzkumného projektu „Analýza komunikace ve skupině teenagerů v kontextu konceptu síťové společnosti“ se v tomto článku pokusíme reagovat na výše uvedenou otázku. Nejprve představíme teoretická východiska studie – téma společnosti, technologie a změny a problematiku mládeže a jejího výzkumu v kontextu ICT, popíšeme výzkumnou metodologii, poté ukážeme výsledky výzkumu a následně shrneme a zakončíme diskusí.

2. Společnost, technologie a změna

Informační a komunikační technologie se postupně stávají standardní výbavou našich každodenních komunikačních návyků, a tak se začleňují do různých procesů na individuální, skupinové i celospolečenské úrovni. V této souvislosti někteří sociálně-vědní vědci tvrdí, že dochází k takové proměně společnosti, že klasické sociologické výklady společnosti z dob Emila Durkheima nejsou pro její vysvětlení dostatečné (například Giddens 2010), a snaží se nabídnout alternativy, které by stávající společenské uspořádání popsaly lépe. Někteří přitom více zdůrazňují rostoucí vliv informací ve společnosti (informační společnost), další prioritizují vědomosti (společnost vědění), jiní zase podtrhují síťovou strukturu společnosti (síťová společnost). Někteří teoretici ovšem těmto teoretickým koncepcím vyčítají normativnost, redukcionismus nebo technologický determinismus (například Rodriguez 2001), jiní zase to, že „zastírají přetrvávající vládní garnituru a kapitalismus“ (Fuchs 2007, 49). Část akademické obce potom namítá, že pro

2) Výraz „informační a komunikační technologie“ (z anglického jazyka „information and communication technologies“) vznikl rozšířením původního názvu informační technologie (IT) o komunikační kvalitu danou síťovou infrastrukturou. Jsou to veškeré technologie, které slouží ke komunikaci a k práci s informacemi. OECD (2009: 90) je potom pro účely mezinárodní standardizace klasifikace s tím spojených ekonomických činností definuje jako „technologie, které umožňují zpracování informací a komunikaci elektronickou cestou včetně přenosu a zobrazení, nebo které využívají elektronické zpracování k určení, změření a/nebo nahrání fyzického fenoménu, nebo ke kontrole fyzického procesu.“ Zahrnují jak softwarovou, tak hardwarovou složku technologie. Pro lepší čitelnost v textu používáme synonymicky také výrazy „digitální technologie“, „technologie“, „nová média“ nebo „médiá“.

3) V tomto textu používáme vzhledem ke své větší rozšířenosti zkratku z anglického názvu.

postulování této společenské transformace neexistují dostatečné kvalitativní důkazy (například Webster 2006).

Společným jmenovatelem těchto přístupů je zájem o to, jak informační a komunikační technologie ovlivňují kohezi society – napomáhají jí, nebo jí naopak škodí? V pojmech koncepce síťové společnosti: jakým způsobem napomáhají technologie se síťovou infrastrukturou distribuci sociálního kapitálu, který „odkazuje k vlastnostem sociální organizace, jako je důvěra, normy a síť, které usnadňují koordinaci mezi aktéry, a tak zlepšují výkonnost společnosti“ (Putnam et al. 1993, 167)?

2.1. Informační a komunikační technologie a sociabilita

Bazální výzkumnou otázkou, kterou si sociologové médií a jiní odborníci v této souvislosti kladou, zní, jak informační a komunikační technologie formují sociální vztahy a sociální chování, tedy jaký vliv mají na sociabilitu. V tuto chvíli se nabízí celá řada značně fragmentarizovaných odpovědí, které vycházejí z nejrůznějších výzkumů řešících tuto problematiku a jí odpovídající subfenoménu. Petr Lupač se ve svém článku „Užívání internetu a sociabilita: kořeny, vývoj a současnost výzkumu“ (2013) pokusil vnést jistou systematickosti do této palety zjištění tematizujících internet.

Současné výzkumné poznání ve výše uvedené oblasti podle Lupače (2013) přináší odpovědi ve formě hypotéz na otázku kvality přidané hodnoty užívání internetu ve sféře sociálního života, způsobu distribuce zisků z užívání internetu v populaci a charakteru vztahu mezi účinky internetu a dlouhodobějšími změnami sociálního života. Na první otázku vztahující se k našemu výzkumnému problému odpovídá doplňková hypotéza, která pojímá internet jako „další komunikační a informační nástroj, který lidé do svého sociálního života začlenili jako doplněk k ostatním komunikačním a informačním kanálům“ (Lupač 2013, 262; Hampton a Wellman 2002).

Výzkumná praxe naznačuje, že nové technologie v čele s internetem „pouze“ zrcadlí běžné chování aktérů v technologicky nezprostředkované sociální realitě a nepřinášejí některými teoretiky (například Castells 2000) očekávaný revoluční zvrat v sociabilitě. Podle závěru studie organizované americkou institucí Pew Internet and American Life Project souvisí například stupeň politického vědomí a angažování v sociální komunitě s mírou účasti v on-line politických diskusích. Lidé, kteří jsou politicky aktivní ve své komunitě, využívají k tomuto účelu i internet. Naopak občansky neangažovaní jedinci internet k vyhledávání politických informací nepoužívají (Cornfield a Rainie 2003).

Ukazuje se, že informační a komunikační technologie spíše nepodporují účelově racionální chování, kdy jsou jedinci a skupiny „vypínání“ a „zapínání“ v závislosti na tom, jak jsou relevantní pro naplňování cílů sítě a vytěžují při tom vazby slabé, čímž přispívají k narušení lokálních vazeb, jak tvrdili na začátku tisíciletí někteří kyberpesimisté (například Castells 2000). Tyto technologie mnohem více slouží jako nástroje udržování stávajících sociálních vztahů a jejich upevňování díky jednoduché dostupnosti a vyšší mobilitě (Rainie a Wellman 2012). Užívání konkrétního nástroje potom závisí na typu

vazby a fyzické vzdálenosti mezi lidmi: internet je typický pro komunikaci v kontextu slabých sociálních vazeb a vazeb na osoby geograficky značně vzdálené, silné vazby na rodinu a přátele jsou potom realizovány prostřednictvím telefonu (Haddon 2004; Hampton a Wellman 2002).

Hypotéza výtlačková nebo hypotéza nárůstu, podle kterých internet vstupuje do každodenního života lidí na úkor jiných sociálních aktivit jako je trávení času s rodinou a přáteli, resp. „*má pozitivní vliv na sociální kapitál, velikost a diverzitu egocentrické sítě, čas strávený s přáteli či sociální kontakt*“ (Lupač 2013, 261), jsou rozporuplné (Lupač 2013; Haddon 2004).

2.2. Teenageři a informační a komunikační technologie⁴ – výzkumná praxe

V posledních dvaceti letech se výzkumníci mládeže zabývají tím, co pro mládež znamená žít ve společnosti, jejíž jsou ICT imanentní součástí (Mallan, Singh a Giardini 2010). Téma ICT a každodennosti teenagerů se zejména v angloamerickém kontextu těší ex-tenzivní studijní pozornosti téměř od začátku tohoto tisíciletí v čele s osobnostmi, jako je Sonia Livingstoneová a Danah Boydová. Na rozdíl od prvních výzkumů ICT, které měly spíše podobu kyberoptimistických nevědeckých pozorování než na datech založených zpráv (Wellman 2004) (s výjimkami jako například Sherry Turkleové *The Second Self*, 1984), přineslo 21. století mnoho empirických studií, jež staví jedince do středu adaptačního procesu zakotveného v určitém psychologickém, kulturním a sociálním kontextu. Výzkumníci se dnes více soustředí na to, co z interakce mezi lidmi a ICT vzniká (sociální formování technologie) a jak se technologie integruje do každodenní technologické zásoby vědění při ruce (domestikace technologie) (Baym 2010).

Výzkumy v oblasti sociologie mládeže ukazují, že se ICT stávají stále více důležitým a samozřejmým prvkem každodenních volnočasových aktivit i školní práce teenagerů (Lenhart, Madden a Hitlin 2005; Livingstone 2009). Zatímco se počet uživatelů internetu v Severní Americe a zemích západní Evropy příliš nemění, resp. pouze mírně roste, ve střední a východní Evropě viditelně narůstá (Livingstone a Haddon 2009; Madden et al. 2013). V České republice je dnes pouze několik málo procent mladých lidí ve věku 15–17 let, kteří nejsou uživateli internetu (Livingstone a Haddon 2009).

Viditelnou proměnou ve všech dříve jmenovaných geografických oblastech (a nejen v nich) prochází způsob a místo připojení: mladí lidé ve věku 12–17 let jsou stále více online prostřednictvím svých mobilních telefonů, konkrétně smartphonů (Madden et al. 2013; Mascheroni a Ólafsson 2013). Přístup k individuálně vlastněným technologiím

4) V tomto oddíle zužujeme kategorii informačních a komunikačních technologií na ty technologie, které byly předmětem našeho výzkumu, tedy mobilní telefon (dotykový i bezdotykový), napojený na internet; notebook, netbook či stolní počítač s přístupem na internet; vybrané aplikace, webové stránky a sociální média (viz kapitola 3. Metodologie).

taktéž roste. Jakkoliv je internet dominantně domácím fenoménem a je jedním z důležitých faktorů tzv. pokojové kultury (bedroom culture) (Livingstone a Bovill 2001), připojení v pohybu, tzn. mimo domov a školu, kontinuálně roste, a to zejména u kohorty teenagerů (Mascheroni a Ólafsson 2013).

Mobilní konvergentní média rozšiřují sadu možností být online jak časově, tak prostorově: teenageři mohou být připojeni na internetu téměř kdykoliv a kdekoliv. Internet je tak všudypřítomným fenoménem v jejich každodenním životě (Livingstone et al 2011; Mascheroni a Ólafsson 2013). Teenageři pak nejsou pasivní unifikovanou masou konzumující pouze zábavní obsahy, ale využívají ICT k nejrůznějším aktivitám, které jim konvenují a usnadňují každodenní život. Digitální technologie teenagerům napomáhají jednat nezávisle na struktuře, a potlačují tak její vliv (Liley 2006).

Podle nejnovějších výzkumů využívají teenageři ICT nejčastěji k sociální komunikaci prostřednictvím sociálních médií, poslouchání hudby, sledování hudebních videí a chatování prostřednictvím instantních messengerů jako například Skype; méně často potom ke školní práci, vyhledávání informací, hraní her, sledování televize nebo filmů. Internet jako nástroj pro vypracování školních úloh a studium ve srovnání s rokem 2010 klesá, zatímco jeho sociálně komunikační funkce posiluje (Mascheroni a Ólafsson 2013).

V souvislosti s nárůstem konektivity a sociálně komunikačních aktivit teenagerů prostřednictvím ICT se výzkumnice a výzkumníci v kontextu výše popsané problematiky sociability zajímají o vliv ICT na vztahy s rodinou a přáteli. V případě rodinných vazeb se obavy z negativních dopadů generační propasti ukazují jako mylné. Představa mladých lidí jako digitálně rodilých selhává tváří tvář stoupajícímu procentu uživatelů internetu mezi rodiči: v roce 2009 používalo v České republice internet 91 % rodičů, což je o 18 % více než v roce 2005 (Livingstone et al. 2011). ICT se včele s mobilním telefonem staly důležitým a živým prvkem každodenní komunikace mezi rodiči a jejich náctiletými dětmi: „*technologie umožňuje nové formy rodinné propojenosti, která se týká dálkových interakcí zprostředkovaných mobilním telefonem a společných zážitků na internetu*“ (Kennedy et al. 2008, ii). Jsou využívány zejména k mikroordinacím a organizaci rodinného života. Stávají se ale také předmětem nezprostředkované komunikace ve formě sdíleného času před obrazovkou počítače (Kennedy et al 2008).

Zdáleka nejvíce ale teenageři využívají ICT pro komunikaci se svými vrstevníky. ICT jim umožňují saturovat potřeby, které jsou pro období dospívání nejcharakterističtější. Teenageři v této životní etapě procházejí postupným oddělováním od rodičů a hledáním a nalézáním svého vlastního teritoria. Vyhledávají tedy možnosti a prostory svobodného jednání co nejméně regulovaného rodiči nebo školou – tedy institucemi, kde jsou vztahy mocensky nevyvážené v jejich neprospěch (Haddon 2004; Ling 2007).

Vrstevnická skupina se proto v tomto období pro teenagery stává základní institucí a ICT představují prostředky, díky kterým s ní mohou být neustále v kontaktu (Haddon 2004; Liley 2006). Zejména díky mobilním technologiím si své prožitky nemusí

skladovat na pozdější sdílení se svými vrstevníky, ale mohou je okamžitě bez prostřednictví rodičů sdílet (Ling 2007) – jsou s nimi permanentně v kontaktu, a to i například, když vypracovávají školní úlohy (Ólafsson, Livingstone a Haddon 2013). Tato propojená přítomnost (connected presence) (Licoppe 2004) napomáhá utužování sociálních vazeb s kamarády ze školy, nebo volnočasových aktivit (Boyd 2008), a tak podporuje sociální kohezi vrstevnické skupiny a v extrémním případě v takové míře, že může dojít ke vzniku klik (Licoppe 2004).

Posilování vrstevnických vztahů probíhá jak formou mikrokoordinací, tak i hyperkoordinací: digitální technologie slouží v tomto případě nejen jako prostředky instrumentální komunikace, ale také jako nástroje pro potřebu vyjádření a prezentování vlastního já (Ling a Yttri 2002). Za tímto účelem potom teenageři nejčastěji používají sociální média a instantní messengery – čeští teenageři jsou šestí (72 %) na seznamu vlastníků sociálně-mediálního profilu v zemích EU. Mobilní telefon je důležitým nástrojem pro komunikaci mezi přáteli a kamarády zejména v severních zemích (Ling a Yttri 2002). Jeho inovace v podobě smartphonu umožňujícím jednoduché připojení na internet a využívání jeho funkcí prostřednictvím aplikací jej činí čím dál více atraktivním mezi teenagery napříč nejrůznějšími kulturními prostředími (Ito et al. 2010; Madden et al. 2013; Mascheroni a Ólafsson 2013).

Navzdory některým kyberpesimistickým předpokladům, že internet podporuje navazování anonymních vztahů, a tak oslabuje vazby na fyzickou komunitu, tedy výzkumy dokazují, že teenageři své digitální identity vytvářejí převážně pro známá publika a komunikaci se síťovými publiky podmiňují jejich autentičností (Boyd 2008). Ukazují, že ICT jsou v čele s internetem důležitou součástí socializace mladých lidí (Ito 2010). Představují prostředky budování identity, setkávání se svými vrstevníky, zábavy nebo sdílení informací.

V českém kontextu se důležitá vědecká činnost rozvíjí pod Institutem mládeže, dětí a rodiny v rámci Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity ve spolupráci s London School of Economics and Political Science v rámci projektu EU Kids Online. Jeho vědečtí pracovníci studují aktivity dětí a mládeže na internetu a s tím spojené otázky rizika a bezpečnosti (například Šmahel, Brown a Blinka 2012; Černá et al. 2013). Tématu ohrožení dětí a mládeže je (nejen) v českém kontextu věnováno více výzkumné pozornosti než ostatním aspektům role ICT v každodenním životě. „Pouze málo výzkumů je multidisciplinárních jak by multidimenzionální povaha zkušeností dětí spojených s internetem zasloužila“ (Livingstone a Haddon 2009). V poslední době vzniklo v českém akademickém prostředí několik bakalářských či magisterských prací, které se problematikou ICT zabývají (například Fiala 2012; Kučírková 2011), ovšem až na diplomovou práci „ICT v každodenních praxích mladých Romů“ Lukáše Bauera (2013) se žádná z těchto studií nezaměřuje na problematiku ICT a každodennosti teenagerů. To je zajímavým paradoxem v porovnání se zahraniční výzkumnou praxí, která se zejména ve svých počátcích této tematické věnovala (Macek 2012).

3. Metodologie

Potřeba definovat „konceptuální a metodologický rámec, který bude integrovat každodenní zkušenosti dětí s rozličnými prostorově-místními spojeními zprostředkovanými novými médii a síťovými ICT systémy“ (Mallan, Singh a Giardina 2010, 256) je důležitým motorem současného výzkumného úsilí.

Cílem našeho projektu bylo zmapovat roli komunikačních a informačních technologií v každodenním životě teenagerů. Výzkumná otázka, kterou jsme se si položili na začátku našeho projektu, zněla: Jakou roli hrají komunikační a informační technologie v každodenním životě teenagerů? Analýzu dat jsme provedli přístupem zakotvené teorie (Strauss a Corbin 1999) a na základě klíčových zjištění jsme zpětně formulovali tyto vedlejší výzkumné otázky:

- Jak je možné charakterizovat vztah mezi ICT a zkoumanými teenagery?
- Měnil se nějak tento vztah? Pokud ano, jak?
- Jaké faktory tento vztah formovaly?
- V jakých oblastech každodenního života zkoumaných teenagerů se ICT uplatňovaly?

Výzkum se zaměřil na ty technologie, které sami teenageři spontánně v diskusích označili za součást své každodennosti: mobilní telefon (dotykový i bezdotykový), v některých případech napojený na internet; notebook, netbook či stolní počítač s přístupem na internet; vybrané aplikace, webové stránky a sociální média.

Výzkumný vzorek tvořily dvě malé sociální skupiny jedinců s ročníky narození 1992 a 1993, kteří byli rekrutováni prostřednictvím techniky sněhové koule. Naším záměrem bylo nalézt dvě přirozené skupiny kamarádů, které budou mít odlišnou strukturu svého běžného dne, abychom mohli identifikovat případnou dynamiku užívání v ICT v závislosti na každodenních činnostech. Skupiny se lišily lokalitou a kohezním prvkem – prostředím nebo aktivitou společnou všem členům skupiny. Jedna skupina sdílela volnočasovou aktivitu: amatérský divadelní soubor. Byla tvořena školou a volnočasovými aktivitami velmi zaneprázdněnými dívkami Klárou a Evou a chlapci Jiřím a Láďou, kteří bydleli v Praze a v blízkém okolí. Členy druhé skupiny byli kamarádi (tři dívky – Monika, Petra, Míša a jeden chlapec – Matěj) ze základní, resp. střední školy v Liberci, kteří až na Matěje žádné organizované koníčky neměli.

Záměrem výzkumu bylo získat v rámci časových a finančních podmínek co nejkomplexnější zprávu o životě teenagerů žijících ve společnosti protkané novými médii. Snažili jsme se tak výzkumné téma studovat v různých kontextech. Výzkumnou arénou nám byly dotyčné skupiny účastníků výzkumu, skupiny vrstevníků obecně, domov a škola. Výzkum jsme plánovali jako víceletou studii, abychom mohli zachytit případnou dynamiku daného fenoménu. V rámci dvouapůlletého projektu (2010–2012) se uskutečnila čtyři setkání, během nichž byly uplatňovány kvalitativní metody. Studované teenagery jsme se snažili zapojit aktivněji do sběru dat, abychom získali – ač zprostředkovaně – data z jinak nám těžko přístupných komunikačních prostředí.

Využili jsme tak některých aspektů zúčastněného výzkumu. Data o probíhající mediální chování, které nám nebylo v reálném čase přístupné (například zaslání textových zpráv prostřednictvím mobilního telefonu nebo skupinový chat na Facebooku), jsme získali zprostředkovaně formou fotodeníku a mediálního deníku, které účastníci výzkumu vypracovávali, a formou výpovědí v rámci individuálních hloubkových a skupinových rozhovorů. Stupeň zapojení zkoumaných teenagerů tedy odpovídal kolaborativnímu módu Hartova žebříku participace (1997): účastníci výzkumu byli konzultováni a zároveň jim byly ukládány úkoly spojené se sběrem dat.

Zkoumání komunikace v přirozeném prostředí mělo podobu netnografického pozorování (Kozinets 2009) ve „veřejně viditelných“ prostorech sociálního média Facebook (například sdílení příspěvku na uživatelské stránce, nazvané Zed).

Naší snahou bylo dát projektu takový metodologický rámec, který bude účastníky motivovat k participaci na výzkumu a otevřenosti ve výpovědích. Nutnou podmínkou tedy bylo vybudovat pozici výzkumníků tak, aby jim účastníci výzkumu důvěřovali a sdíleli s nimi leckdy velmi soukromé informace,⁵ ale zároveň si uchovali určitý odstup a respekt. Ideálem nám tedy byla pozice „dospělého kamaráda“ (Fine a Sandstrom 1988), proto jsme se snažili získat určitý vhled do života teenagerů ještě před samotným sběrem dat. Jednak jsme získali určité informace od „insiderů“,⁶ skrze které jsme byli s účastníky výzkumu propojeni, jednak jsme provedli rychlou sondu kultury komunikace teenagerů na Facebooku. Materiály, které si teenageři připravovali před jednotlivými setkáními (např. mediální deník), jsme potom použili jako tzv. *icebreaker* (aktivita napomáhající k „prolomení ledů“).

4. Analýza

V následujícím oddíle představíme výsledky analýzy dat. Nejprve popíšeme charakter vztahu ICT a teenagerů, přičemž se dotkneme určitých *dynamických rysů* mediálního chování účastníků výzkumu. Dále poukážeme na *faktory*, které vztah studovaných teenagerů a ICT definovaly. Nakonec se budeme věnovat paletě *rolí*, které ICT ve vztahu k účastníkům výzkumu naplňovaly.

4.1. Charakter vztahu ICT a teenagerů a jeho dynamika

Zkoumání teenageři měli alespoň jeden ze svých informačních a komunikačních nástrojů vždy při ruce – nejen doma nebo ve škole, ale také v místech, ve kterých se pohybovali

5) *Důležitou součástí práce s účastníky výzkumu bylo také zajištění jejich informovaného souhlasu. Jeho součástí bylo mj. uvedení smyslu výzkumu a pravidla pseudonomizace jmen, popis způsobu práce s daty a role účastníků ve výzkumu.*

6) *Insideři byly členy některé ze skupin, do které účastníci výzkumu patřili. S hráli tak úlohu informátorů.*

v mezidobí, např. v kavárně nebo v dopravním prostředku, jako například Matěj: „Z mobilu, nejlíc teda v autě poslední dobou poslouchám písničky, a pak z toho mobilu, a doma si pustím nějakou písničku občas no [...] Furt jsem s tím někde v kontaktu.“

Díky tomu, že měli účastníci výzkumu digitální technologie *neustále* u sebe, mohli je také používat a používali *okamžitě*, když je potřebovali v nejrůznějších každodenních kontextech. Ve srovnání s dobou, kdy soudobé ICT nebyly tolik zakořeněny v jejich každodennosti, tak nemuseli čekat, až například zahrají jejich oblíbenou písničku v rádiu, ale mohli si ji hned poslechnout. A nejen to:

Miša: „*Tak předtím nebyla možnost si tu písničku najít a stáhnout.*“

Monika: „*No právě jako a to fakt.*“

Miša: „*Nebo si koupit celý cédéčko, my jsme neměli peníze.*“

Petra: „*Tak jsme čekali, až jí na tý Evropě zahrajou.*“

Monika: „*Přesně.*“

Matěj: „*Já teď teda taky se mi občas stane, že slyším nějakou tu písničku, a na to mám dobrou aplikaci v mobilu, že mi to přes internet hned najde, co je to za název, stačí mi třeba pět vteřin písničky, jenom to pustím a ono mi to najde a já si to stáhnou [...]*“

Vztah ICT a našich teenagerů měl vedle neustálé přítomnosti nových médií a instantnosti jejich použití ještě další rozměr. Zkoumání studenti své každodenní potřeby nesaturovali pouze jednou technologií odděleně, ale využívali několik nástrojů *současně*. Například se svými kamarády komunikovali obvykle prostřednictvím sociálního média Facebook, když právě vypracovávali seminární práci do školy v textovém editoru.

„*Já mám prostě pocit, že mě to furt jede na pozadí, furt [...] já když sem psala tu práci, tak já sem to měla prakticky pořád, a vždycky jsem třeba tři čtvrtě hodiny psala, pak jsem si potřebovala vydechnout, tak jsem zkontrolovala email, pustila jsem si písničku, nebo mám právě puštěný písničky pod tím, když dělám něco do školy*“ (Klára).

Výše uvedené charakteristiky interakce mezi ICT a účastníky měly v průběhu výzkumu spíše rostoucí charakter. Vtělování ICT do každodennosti teenagerů zintenzivnilo zejména díky *nárůstu individuálního vlastnictví* notebooků a mobilních telefonů umožňujících pohodlný příjem datových informací. Zatímco před deseti lety bylo dle vyjádření účastníků výzkumu obvyklé, že jejich rodiny vlastnily jeden stolní počítač, jehož sdílení podléhalo pravidlům daným rodiči, nyní měl téměř každý teenager svůj vlastní stolní počítač, notebook nebo netbook, jehož užívání si řídil sám. V roce 2010 měli mobilní telefon s datovým připojením Matěj, Eva a Petra, přičemž ta měla přístup na internet pouze prostřednictvím wi-fi připojení. V roce 2012 jej měli všichni s datovým tarifem s výjimkou Jiřího. Volání a posílání textových zpráv již nepředstavovaly prakticky jediné funkce, které charakterizovaly používání mobilního telefonu

(„mobilní funkce“, o kterých mluví níže Eva), ale staly se pouze dvěma z palety dalších funkcí. Používání technologií se tak v průběhu zkoumaných let stalo více mobilním, tedy méně závislým na kontextu.

Eva: „*Já myslím, že teď je to tak 50 na 50, kdysi to bejvalo jenom to, teda jenom ta mobilní funkce.*“

Láďa: „*Já to mám přesně taky tak, když sem neměl internet v mobilu, tak to bylo přesně jenom na volání a na psaní zpráv.*“

[...]

Klára: „*[...] já už se teď hodně pořád pohybuju v prostředí, kde už je wi-fi [...] ve škole, v kavárnách už je to většinou všude, doma, v tramvaji číslo 17.*“

S rostoucí přítomností ICT v životě teenagerů se také *navyšovala frekvence* jejich používání. Tento trend ovšem nebyl účastníky výzkumu vnímán příliš pozitivně a nejčastěji jej spojovali s institucí školy. Škola jimi byla vnímána jako utlačovatel, který zásadně strukturoval jejich volný čas: jednak kvůli vysokým nárokům omezoval osobní kontakt mezi kamarády (exponovaně zejména v době maturit), jednak přímo podmiňoval studium využíváním internetu. Například Petra „*chytla averzi i na word [...] i celkově na počítač. Já prostě díky tý maturitní práci nesnáším notebook [...].*“ Obojí dle teenagerů vyústilo k nutnému častějšímu využívání nových technologií – v prvním případě za účelem udržování kontaktů, v druhém pro prosté splnění školních povinností.

Mediální chování teenagerů v kontextu ICT můžeme označit spíše za *aktivní* ve smyslu vyhledávání daného média nebo jeho obsahu a strategičnosti užívání daných technologií. Účastníci výzkumu například vyhledávali zábavní obsah nebo informace pro školní účely. „*Tak si vyhledávám náký informace, který potřebuju na internet [...] třeba ve škole, když něčemu nerozumím*“ (Láďa). Aktivita se také projevovala vytvářením a využíváním strategií a s tím spojenou reflexivitou v přístupu k digitálním technologiím, například v preferování toho kterého média v závislosti na prostředí a odpovídající ekonomické nebo sociální výhodnosti a osobě/osobnosti adresáta.

Pragmatické chování postupem času spíše posilňovalo. Účastníci výzkumu čím dál více upřednostňovali informační a organizační funkce nových technologií před experimentováním, zábavou a fatickou komunikací. Interakce teenagerů s ICT tak byla vedena snahou o efektivizaci a racionalizaci. „*Sem měla takovej ten záchvat, že sem měla ty tříhodinový hovory [...] teď asi víc zařizuju a organizuju přes ten telefon, že to není taková ta vykecávačka*“ (Eva).

Výše uvedené charakteristiky vztahu teenagerů a ICT byly značně distinktivní ve srovnání s vlastnostmi jejich mediálního chování v případě tzv. tradičních médií. Zatímco nové technologie byly téměř neoddělitelnou součástí každodenního života teenagerů, kteří je individuálně vlastnili, cíleně a aktivně vyhledávali a strategicky využívali, k percepce tzv. tradičních médií – novin, časopisů, radia nebo televize, prostředků

často sdílených v rámci domácnosti, a tak podléhajícím kontrole rodičů – se zkoumaní mladí lidé dostávali převážně náhodně. Jako například Jiří: „*Rádio neposlouchám v podstatě vůbec. Akorát vlastně u bratra v autě, když s nim vobčas jedu, tak tam máme puštěný většinou rádio.*“

4.2. Faktory vztahu ICT a teenagerů

Interakce ICT a teenagerů byla formována několika *makro- a mikro-sociálními a psychologickými faktory*, a to zejména technologickými, ekonomickými, kontextuálními. V případě interpersonální komunikace byly potom činiteli také vztah interagujících osob a osobnost adresáta. V neposlední řadě používání ICT určovaly individuální potřeby daného účastníka výzkumu.

Mediální chování teenagerů bylo definováno *atributy a aspekty dané technologií*. Členové liberecké skupiny nenosili do školy notebook kvůli nedostatečnému počtu elektrických zásuvek ve třídách. Láďa byl nucen si poté, co si zakoupil mobilní telefon značky HTC, založit emailový účet u společnosti Google, která je s HTC obchodně provázána: „*Teďkonc si budu muset založit na Googlu, protože si chci koupit Htcéčko.*“

Dalším hybatelem jednání účastníků výzkumu byly také různé *individuální potřeby* jako například potřeba pohodlí: Klára do školy nenosila notebook, protože: „*je ten můj počítač taková kráva velká.*“ Všichni členové skupin, kteří vlastnili mp3 nebo jiný osobní audio přehrávač, přestali tento používat v momentě, kdy funkci uložení a přehrávání hudby začaly mít také mobilní telefony. Nošení obou přístrojů bylo v tu chvíli redundantní.

V jiných případech to byla potřeba autenticity, sdílení a osobního kontaktu, které čelily technologickému determinismu užívání ICT. Technologická platforma Dark Gate, jejímž členem byl Jiří, měla původně sloužit ke hraní online her. Postupem času se z této čistě online komunity stal nástroj pro domlouvání osobních setkávání lidí, kteří se o tematiku her zajímali: „*teď už je to víc spíš v takový tý fázi, že je tam ta sbírka těch lidí, který se někdy sejdou.*“ Technologická predefinice byla takto sociálně zpracována.

Teenageři neměli neomezené finanční prostředky, a proto se snažili používat ty ICT, jejichž služby byly zpoplatněné – konkrétně mobilní telefon, tak, aby co nejvíce ušetřili. Do vztahu s ICT tedy vstupovaly z vnějších faktorů vedle technologických také *ekonomické*. Vedení snahou šetřit peníze neposílali účastníci výzkumu textové zprávy z mobilního telefonu, ale skrze SMS bránu přístupnou na webovém rozhraní, pokud měli právě přístup na internet: „*Já ještě sms bránu [...] když sem na internetu, tak většinou nepíšu smsky jako z mobilu*“ (Monika). Nebo dotyčného adresáta, o kterém věděli, že je online, oslovili prostřednictvím zprávy na Facebooku. Chytré telefony s datovými tarify je v tomto strategickém chování ještě posílily.

Některá prostředí byla vhodná více, některá méně k naplňování určitých informačních a komunikačních potřeb a uskutečňování odpovídajícího mediálního chování. V závislosti na daném *kontextu* pak teenageři volili ty mediální strategie, které jim garantovaly osobní užitek z dané situace. Třeba Klára – chtěla-li pracovat na notebooku,

byla pro tento druh činnosti lepší knihovna než kavárna: „*Já asi potřebuju vyloženě tu atmosféru studijní, abych byla schopná něco vopravdu dělat.*“

Další důležitou determinantou interakce ICT a účastníků výzkumu tentokrát ve specifickém případě interpersonální komunikace byl *vztah adresáta* k danému teenagerovi. Ten určoval do určité míry typ a způsob použití konkrétního komunikačního nástroje. Pro zprostředkovanou komunikaci s rodiči teenageri využívali ve většině případů mobilní telefon, a to funkci volání; s vrstevníky, se kterými byli silně spjati, si posílali zprávy primárně prostřednictvím Facebooku, sekundárně mobilním telefonem, v některých případech si potom volali internetovou aplikací Skype; s vrstevníky, na které byli emocionálně napojeni méně než v předchozím případě, potom téměř výhradně komunikovali prostřednictvím Facebooku – typicky formou uzavřené školní, resp. divadelní skupiny.

Mediální chování účastníků výzkumu se také odvíjelo od *osobnosti příjemce* sdělení. Výše uvedené rutiny byly tedy dále variovány s ohledem na osobnostní charakteristiky vepsané do komunikačního chování teenagerovy protistrany. Monika si s jednou ze svých kamarádek raději rovnou telefonovala: „*Já třeba mám kamarádku [...] s ní je to domluva na blbý kafe o dvaceti zprávách [...] takže já radši zvednu ten telefon a dvě minuty s ní provolám [...].*“

Vedle již výše zmíněných individuálních potřeb aktéra, které do vztahu mezi zkoumanými teenagery a technologiemi vstupovaly, jsme při datové analýze identifikovali také potřebu řádu, kontroly, známosti a komunikace tváří tvář a vyjadřování svého já.

Představa potenciálního nárůstu počtu nových technologií a jejich aplikací – například emailových adres nebo dalších sociálních médií typu Facebook – vzbuzovala v teenagerech obavy. Naopak velmi vítali školní emailový účet, protože byl určen pro monotematickou komunikaci. Změnám a inovacím, které znamenaly zmožením, a tak komplikace, se raději vyhýbali. Eva si ponechala svou stávající emailovou adresu, ačkoliv:

„*Všichni jako říkají, že ten gmail, že to je nejlepší, teďka jakoby hrozně lidí to mají. Jenže já [...] všechno mám na emailu, všechno dělám přes to, tak se mi to jakoby nechce měnit, ale né že by mě to úplně vyhovovalo*“ (Eva).

Ona a její vrstevníci se snažili udržet status quo svého mediálního chování vč. jeho nástrojů a co nejvíce vše zjednodušit. Tato neměnnost vycházející z *potřeby řádu* a obavy z neuspořádanosti byla jedním ze zdrojů konstruování a posilování pocitu ontologického bezpečí.

Vedle potřeby řádu byla důležitou proměnnou a zdrojem ontologického bezpečí také *potřeba kontroly*. Ta rýsovala v preferencích teenagerů jasnou hranici mezi ICT a tradičními médii. Teenageři se vymezovali vůči tradičním médiím téměř vždy negativně: nemohli ovlivnit jejich obsah. „*Vždycky jsem měl raději počítač než televizi, protože jsem mohl dělat, co jsem chtěl já, ne – jako v televizi – co mi říkali.*“ Nejen Matěj, ale i ostatní

členové skupin potřebovali mít kontrolu nad tím, čemu, kdy a kde byli vystaveni. A digitální technologie jim to na rozdíl od tradičních médií ve většině případů umožňovaly.

Anonymita a neosobnost nebyly kvalitami, které by naši teenageři na komunikaci vnímali pozitivně. Navazování kontaktů s neznámými lidmi prostřednictvím internetu pro ně nebylo smysluplné. Stejně tak se sami nepouštěli do konstruování virtuálních identit lišících se od těch, které žili mimo online svět. Naopak důležitá byla pro členy zkoumaných skupin *známost a autenticita*. Ostatně i jedním z důvodů zásadně nižší oblíbenosti Twitteru než Facebooku je neznámost jeho publika: „*No to je právě, proč to jako nepoužívám, že tam mám docela málo lidí, mnohem víc lidí mám na tom Facebooku, já tam mám třeba 15 lidí*“ (Eva).

Interpersonální a skupinová komunikace tedy probíhala až na drobné výjimky s osobami, které byli členům zkoumaných skupin známé. Zprostředkovaná komunikace ovšem nebyla našimi teenagery bezvýhradně adorována. Znejišťovala je totiž otevřeností svého kódu a možnými šumy. V případě silných vazeb tak účastníci výzkumu upřednostňovali osobní setkávání a ICT v těchto případech fungovaly jako nástroje organizování schůzek.

„*[...] mám určitě radši ten osobní kontakt kvůli tomu, že kolikrát když si píšu s lidma, který nemaj třeba náladu, tak mně ty zprávy vyzněj, že se něco děje nebo, že sou na mě naštvaní [...] v tom osobním kontaktu vycejtíš z člověka, jestli je všechno v pořádku [...]*“ (Míša).

Potřeba *sebevyjádření* nebo specifitěji vysílání sebe sama (z anglického „selfbroadcasting“) byla dalším faktorem, který formoval mediální chování teenagerů. Byl jimi reflektován jako životní konstanta, již umožňovaly ICT včele s Facebookem realizovat. Během výzkumu přesto doznal nepatrného posunu: na začátku výzkumu sdíleli mladí lidé informace o sobě samých více otevřeně, aby na sebe upoutali pozornost, a zvýšili tak svou sociální oblíbenost, postupem času se od této nevázanosti a experimentování posouvali spíše k většímu promýšlení a opatrnosti ohledně individuální publicity, přičemž byli více motivováni možností sdílení se svými vrstevníky. Jako například Míša: „*s těma fotkama, s tím komentováním, tak jsem se celkově zklidnila. Teď tam jsem vyloženě kvůli těm kamarádům a těm kontaktům než kvůli tomu, abych se ukázala jako, kde jsem byla [...].*“

4.3. Domény interakce teenagerů a ICT

Při datové analýze jsme identifikovali několik vzájemně se prolínajících základních domén, ve kterých docházelo k interakci mezi studovanými teenagery a ICT. Jednalo se o oblast *každodenních činností* – zábavy a školy, resp. práce, *identity* – jak individuální, tak skupinové a *sociálních vztahů*. V následujícím oddíle popíšeme, jakým způsobem v těchto kontextech dané technologie teenageri používali.

4.3.1. Každodenní činnosti

Leitmotivem každodenních činností teenagerů byla *škola*. Studenti, kteří se zúčastnili našeho výzkumu, prožívali každodenní boj, jak se co nejefektivněji vypořádat se všemi školními povinnostmi. Škola jim zaplňovala většinu volného času, zejména v exponovaném období maturitních zkoušek a přijímacích zkoušek na vysoké školy. Nové technologie potom představovaly prostředky, jak školní práci co nejvíce zefektivnit. Teenageři je používali pro naplnění svých povinností s cílem maximálně redukovat čas a usílit tomu věnované, a to různými způsoby.

Všichni zkoumaní studenti využívali například internet ve svém notebooku nebo netbooku, případně mobilním telefonu jako zdroj informací pro vypracování školních úloh. Někteří – zejména zástupci liberecké skupiny – využívali mobilní telefon pro zlepšení svého výkonu i v rozporu s pravidly školy. Matěj a jeho vrstevníci tedy používali mobilní telefon pro – „*jak říkala Míša – taháky. Ještě k tomu používám tu školní wifi*“ (smích). Nové technologie také teenagerům usnadňovaly společné učení, které bylo dříve omezeno sdíleným fyzickým prostorem. V zájmu zefektivnění práce účastníci výzkumu a jejich spolužáci této možnosti vcelku rutinně využívali, typicky prostřednictvím uzavřených facebookových třídních skupin, kde si vzájemně rozdělovali úkoly a sdíleli znalosti, informace či vypracované úlohy.

„*My spolu komunikujem i po škole, co se týče toho Facebooku, protože tam máme třídní [...] skupinu založenou [...], takže to napíše jeden člověk dotaz, co je za úkol a vidíme to všichni a vzájemně si takhle i pomáháme [...]*“ (Petra).

Na zábavu zbývalo teenagerům v každodenním životě čím dál méně času. Kvůli přetlaku školní práce byli dokonce nuceni vzdát se i jednoho z nejběžnějších typů zábavy, kterým bylo sledování seriálů převážně stažených z webové stránky uloz.to.

Monika: „*I seriály sem vypustila.*“

Petra: „*Já se teď kon koukám jenom na upíry.*“

Monika: „*Jsmo na to byli jakože specialisti, já seriály neviděla vod ledna, února?!“*

Matěj: „*Já taky vůbec.*“

Zábava byla dále zkoumanými teenagery pojímána spíše jako součást nebo forma práce než cílené relaxování. Byla například doplňkem školní práce: členové zkoumaných skupin měli na notebooku puštěný svůj oblíbený seriál jako kulisu při vypracování školních úloh. Měla také často aspekt aktivity například ve smyslu vyhledávání určitého filmu, kreativního experimentování se Skypem, nebo psaní blogu. Klára se rozhodla odreagovat od přípravy na maturitu a přijímací zkoušky na VŠ psaním příspěvků o filmech a o literatuře na módní blog své kamarádky:

„*Je to vyloženě sebestředná komunikace [...] a je to jakoby taky část toho útěku z tohoto světa, z té maturity, to je jako docela sranda tam tyhlencty věci dělat. Je hrozně zajímavý, že tam jako existuje specifický jazyk, že si z toho spíš děláme srandu, než abychom ho jako vopravdicky používaly navážno*“ (Klára).

V některých případech teenageři přistupovali k zábavě poskytované novými technologiemi vcelku ambivalentně. Na jednu stranu si ji užívali, poddávali se jí, jako třeba Láďa: „*[...] strašně rád sleduju takový ty hrozně vtipný obrázky [...] u toho se fakt třeba zaseknou na hodinu a jenom doma klikám a směju se.*“ Na druhou stranu se roli ICT jako nástrojů pouhého rozptýlení a volného si užívání snažili zakrývat, legitimizovat nebo kritizovat jako něco, co patří do minulosti nebo světa dětí.

„*Já to samozřejmě mám taky jako zábavu, ale vidím v tom i [...] nějak jiný jako by cíl, že i jedu na něco jinýho [...]. Minimálně když děláme ty představení [...] snažíme se vždycky, ať cokoliv uděláme, tak tam jako psát [...] nevím o nikom, kdo by se takhle prezentoval*“ (Eva).

Toto jednání jsme chápali jako součást realizace identitního projektu⁷. Teenageři v tomto případě významněovali ICT jako pracovní prostředky patřící spíše do světa dospělých než jako zdroje zábavy umístěné do období dětství. Tímto způsobem vyjadřovali identitu dospívajícího vzdalujícího se dětským hrám a přibližujícího se pracovním povinnostem.

4.3.2. Identita

ICT představovaly v životě zkoumaných teenagerů prostředky, které jim umožňovaly vyjadřovat a posilovat identitu – jak *individuální*, tak *skupinovou* (Tajfel 1979). Napomáhaly jim udržovat koherenci jejich individuálních a skupinových příběhů na několika úrovních.

Účastníci výzkumu používali ICT pro *projevování a posilování* individuální i skupinové identity podobným způsobem. Hranice mezi vzájemně se prolínajícími individuální a skupinovou identitou byla tedy lehce zastřena. Teritorium individuální identity můžeme definovat vyšším počtem nástrojů, které mohli teenageři pro budování svého osobního narativu využít.

7) „*Identitním projektem*“, resp. „*projektem*“ odkazujeme ke Giddensovu (1991) pojetí identity jako reflexivního projektu jedince, který neustále reviduje a přetváří svůj koherentní narativ tak, aby zohlednil různá selvas a požadavky na ně kladené a aby neustále pokračoval.

Teenageři mohli do určité míry formovat a také formovali vzhled dané ICT, ať již obal mobilního telefonu nebo strukturu emailové schránky jako v případě Evy: „*Já sem takovej organizační člověk, tak já mám záložky, to sou ty moje nejpoužívanější stránky.*“ Měli také značnou kontrolu nad způsobem používání nových technologií, díky čemuž mohli své mediální chování harmonizovat se svými individuálními potřebami a nastavením. Míšina máma například sledovala nějaký film na ČT 2, ale Míša se raději dívala na svůj oblíbený seriál na notebooku ve svém pokojíčku: „[...] *ona aspoň ví, o čem to je, ale mně to vůbec nic neříká, tak si vezmu radši notebook.*“ Díky časoprostorovému rozpojení, které ICT umožňovaly, určovali také teenageři časování jejich používání. Matěj – místo, aby se ve škole věnoval hodině, si raději četl fotbalové zpravodajství: „*Pokud je jako vyloženě nudná hodina, [...] tak se prostě podívám na nějaký stránky.*“ Fotbal byl jeho koníčkem, škola ale jeho vnitřnímu nastavení vždy úplně nevyhovovala.

Na podobném principu pomáhaly ICT teenagerům v expresi a posilování identity skupin, ke kterým přínáleželi. Účastníci výzkumu tak činili vystavováním artefaktů skupinového života nebo společnou činností, nejčastěji prostřednictvím Facebooku. Díky funkci skupinového chatu se členové dotyčných skupin vzájemně domlouvali na určitých aktivitách a jejich detailech, organizovali práci; prostřednictvím uzavřených skupin například třídy nebo divadelního kroužku, veřejně na facebookové stránce (v případě divadelního souboru) či osobním profilu na zdi potom vzájemně sdíleli tematicky relevantní obsah.

Facebook takto fungoval jako sociálně-inkluzivní nástroj, díky kterému byli teenageři neustále propojeni, a mohli se tak identifikovat se svými vrstevníky z uzavřených skupin, ale také s otevřenější a obecnější skupinou jedinců, které znali a kteří jim byli blízcí svým životním stylem. Například Láda nenacházel příliš společných témat s lidmi ve vesnici, ve které spolu s rodiči bydlel.

„[...] *kolem mě nikdo není. Já znám lidi, co večer vyjdou, zazvoněj tamhlenc jako na sousedy a řeknou: ‚Pod’ si sednout do parku, dem si povídat.‘ Já nevím, já prostě si sednu do postele a píšu si s lidma. Protože Facebook je taková spojka do Prahy pro mě*“ (Láda).

Permanentní přítomnost alespoň jedné z nových technologií, přizpůsobivost a nezávislost na časoprostoru jsou vlastnosti, které z ICT dělaly atraktivní nástroje realizace jak individuálního, tak skupinového identitního projektu našich teenagerů. Díky nim měli účastníci výzkumu neustálý dohled nad svým příběhem, a to i v prostředích, kde to dříve nebylo do takové míry možné. Digitální technologie tak posilňovaly teenagery v udržování koherence jejich osobního narativu.

4.3.3. Sociální vztahy

Oblast sociálních vztahů byla další z domén, ve kterých ICT sehrávaly pro teenagery důležitou roli. Členové zkoumaných skupin používali ICT jako prostředky, které jim

usnadňovaly *realizaci sociálních vztahů*. Možnost „být v kontaktu“ byla funkcí, která byla na nových technologiích samotnými účastníky výzkumu nejvíce oceňována. Být v kontaktu s vrstevníky bylo potom jedním z hlavních motivátorů používání ICT.

Ať již teenageři používali digitální technologie jako pracovní nástroje, zdroje zábavy, nebo prostředky posilování identity, málokdy odolali nebýt propojeni na dálku s někým jim blízkým, ať již ze školy nebo nějaké volnočasové aktivity. Láda – místo aby dával pozor ve škole, domlouval si se svými kamarády z divadelního kroužku schůzku.

Láda: „*Takže takhle surfuju, no. Ale spíš je to mor, podle mě, internet takhle v hodinách, protože pak nedávám pozor vůbec. [...] Snažim se. Ne, nesnažim, ale neudržim se [...].*“

V.⁸: „*Když surfuješ, tak to znamená co?*“

Láda: „*No, tak většinou jsem na Facebooku a domlouvám si třeba, než dojedu do Prahy, tak když budu mít čas před zkouškou, tak s kým puđu ven, co budeme dělat a tak dál. Takže spíš si jenom plánuju.*“

Právě Facebook, konkrétně jeho funkce chatování/posílání vzkazů, byl typickým nástrojem komunikace mezi *silnými vazbami*. Sekundární technologií byl v tomto případě *mobilní telefon*. Byl vnímán jako více rizikový z hlediska uchování kontaktů a méně ekonomicky výhodný než Facebook. Ovšem fungoval k němu jako potřebná alternativa, když jeden z aktérů vztahu nebyl online. Posledním častěji jmenovaným nástrojem byl Skype – ten teenageři používali ve chvíli, kdy potřebovali nějaké téma více diskutovat. Posílání si zpráv přes Facebook bylo v těchto případech nepohodlné a volání mobilním telefonem zase zpoplatněné. Petra se s Monikou prostřednictvím Skypu společně učily: „*Ale Skype nám ted’kon pomoh. [...] Jsme si díky tomu kontrolovaly právě příklady a když jsme jedna nevěděla, tak jsme si to právě říkaly.*“

Teenageři, kteří si byli vzájemně velmi blízcí, byli – ač zprostředkovaně – díky těmto technologiím téměř stále spolu, a to různými způsoby a za různými účelem. Často organizovali společná osobní setkání, jak to ilustroval výše uvedený Láduv případ. Dále spolu na dálku dělali různé aktivity: vedle učení se například společně dívali na seriály a komentovali je. Také spolu sdíleli – nejčastěji přes Facebook – mnoho artefaktů svých individuálních životů, ať již fotografie z dovolené nebo oblíbené hudební klipy. A v neposlední řadě měli pro určité situace vždy nějakého kamaráda „na telefonu“, který pro ně byl zdrojem emocionální podpory při ruce. Eva takto pomáhala Kláře snížit pocit strachu, když se vracela večer domů od autobusové zastávky: „[...] *já nesnášim ty cesty [...] Tak jsme si telefonovaly, [...] telefonovaly, telefonovaly, já jsem si začala odemykat branku a vona už to slyšela: ‚Ježiš, ty už jsi doma, no tak čau!’*“

8) V. značí „výzkumníci“.

Interakce mezi silnými vazbami byla tedy komplexní – *fatická, emotivní i účelově racionální*. ICT tedy sloužily nejen jako prostředky mikrokoordinace, ale také hyperkoordinace (Ling a Yttri 2002). Tímto se lišila od realizace vztahu se slabými, emocionálně chladnějšími vazbami – pro ty bylo dominantně charakteristické instrumentální chování. Typickým příkladem byla školní skupina na Facebooku, jak ilustruje Petra: „*Já mám asi čtyry pět lidí, s kterejma si za ten den jakoby napíšu teda. Z toho ty tři jsou, že chtěj opruzovat něco do školy.*“

Ať silné či slabé, ve valné většině se jednalo o vazby, které vznikly mimo prostředí internetu. Teenageři komunikovali převážně s vrstevníky, které znali osobně a které prvotně poznali ve škole, na nějaké volnočasové aktivitě, nebo v jiném fyzickém kontextu. K navazování anonymních vztahů se vyjadřovali méně či více negativně jako v následujícím komentáři Eva: „*Jako základní je, že nepřidám si někoho, koho vůbec neznám [...] druhá věc je, nepřidám si někoho, koho neznám, ale má v přátelích mého kamaráda. Neznám, neznám, prostě konec.*“ Identifikovali jsme velmi málo případů, kdy teenageři využili ICT pro navázání vztahů s osobami neznámými. Tyto výjimky byly spíše časovány na začátek období dospívání spojeného s větším experimentováním.

K *rozšiřování sítě*, a tak k posilování sociálního kapitálu tedy docházelo jiným mechanismem než přímým oslovením neznámých lidí. Teenageři se většinou napojovali na jedince, se kterými sdíleli stávající nebo budoucí zájem, aktivitu nebo prostředí, a se kterými je spojoval společný kamarád nebo známí. Tento prostředník fungoval potom jako tertius gaudens (Burt dle Bauer 2009), který seznámil daného účastníka výzkumu s konkrétní osobou, která pro něho byla něčím blízká nebo potřebná, obvykle prostřednictvím Facebooku. Mohlo se jednat o sympatického spolužáka z jiné třídy, o budoucího člena divadelního kroužku nebo o osobu, která mohla danému teenagerovi poskytnout přístup k určitým informacím nebo statkům. „*Já myslím, že pár takovejhle lidí sem potkal ve smyslu toho, když sem vod někoho něco potřebovala, ten mi řek: „Já nemůžu, ale zkus tohodle“*“ (Matěj).

ICT jako prostředky uskutečňování vrstevnických vztahů napomáhaly účastníkům výzkumu udržovat a posilovat vztahy se současnými i minulými spolužáky nebo s kamarády z dětství a volnočasových aktivit. Frekvence a způsob využití digitálních komunikačních prostředků potom záležely na síle vrstevnické vazby. Teenageři komunikovali s kamarády, se kterými byli často v osobním kontaktu a/nebo je spojovala silná vzájemná sympatie, tedy se soukromými komunitami na plný úvazek, skrze digitální technologie častěji a komplexněji než s těmi, se kterými si nebyli příliš emocionálně blízcí a které oslovovali spíše instrumentálně. Sociální dynamika vrstevnických vazeb, prožívaných tvář tvář, se tak přepisovala do interakcí zprostředkovaných novými médii.

Facebook byl z palety jednotlivých ICT hlavním prostředkem využívaným pro zprostředkování vztahů s vrstevníky. Pro teenagery představoval synonymum internetu a prostor, kde „*jsou* [na rozdíl od Twitteru – pozn. autorky] *všichni*“ (Láďa). Tato

hyperinkluzivita a s tím spojený strach z exkluze ze skupiny vrstevníků byl také motorem používání tohoto média. Být na Facebooku bylo vnímáno jako norma.

V.: „*A co Facebook, ten jste taky omezili poslední dny* [v období maturitních a přijímacích zkoušek – pozn. autorky]?“

Petra: „*Ne, jako ten běží.*“

Monika: „*Ne, ten musím říct, že běží na pozadí.*“ (smích)

Míša: „*Ač ten čas nemám, tak ten Facebook, i když já si to ani neuvědomuju, ale automaticky se přihlásím, ani to třeba nevím, jenom skouknu, jestli tam sou nějaký nový hlavní příspěvky, ihned odhlásím a za pět minut tuhle akci opakuju úplně bezmyšlenkovitě.*“

Vztah teenagerů k Facebooku byl ambivalentní: na jedné straně se vůči němu vymezovali negativně jako ke „*žroutu času*“ (Monika), kterému nemohou odolat, jako k médiu zahlcenému dětinským, a tedy pro ně nesmyslným obsahem, na druhé straně jej pozitivně hodnotili jako nástroj uskutečňování a udržování sociálních vazeb a posilování sociálního kapitálu pro individuální i skupinové potřeby. Facebook byl přijímán, umožňoval-li teenagerům dělat to, co oni právě chtěli a potřebovali, a byl odmítán, vyvíjel-li na ně tlak a činil-li je závislými.

Provázanost těchto dvou aspektů vedla k tomu, že Facebook představoval v životě teenagerů jakési *provinilá potěšení*: poskytoval jim sociálně-komunikační slast, které nebyli schopni odolat, a která tak v jejich očích snižovala jejich výkonnost. Tuto slabost pak legitimizovali a zakrývali poukazováním na efektivitu některých funkcí tohoto sociálního média.

ICT fungovaly také jako zprostředkovatele vztahu mezi teenageři a jejich rodiči. Podobně jako bylo používání ICT pro mediování vrstevnických vazeb odrazem jejich hodnoty a intenzity v „offline realitě“, tak také digitálními technologiemi zprostředkovaná interakce mezi teenagery a jejich rodiči *zrcadlila* kvalitu jejich vztahu. Soužili-li členové domácnosti ve vzájemném porozumění a otevřenosti, harmonická byla také jejich komunikace prostřednictvím ICT; v opačném případě mohly být tyto technologie dalším předmětem sváru. Míša byla se svojí mámou propojena prostřednictvím Facebooku, tedy média užívaného primárně pro interakci s vrstevníky. „*Mám mámu na Facebooku a je mi jedno, co vidí nebo nevidí. Nevadí mi, že ji mám v přátelích – naopak jsem ráda.*“ Míša měla totiž se svou maminkou „*neuvěřitelně kamarádský vztah.*“ Láďa si se svým tátou sotva zatelefonoval, natož aby ho měl za „kamaráda“ na Facebooku: „*Ne, mám s ním úplně perfektní vztah.*“

Stejně jako byl Facebook etalonem vrstevnické komunikace, tak byl právě *mobilní telefon* primárním nástrojem té rodinné. Bylo to dáno částečně ekonomicky (účastníci často zmiňovali nastavení služby komunikace zdarma v rámci rodiny, například „Mých5“ od společnosti T-Mobile), částečně mediální gramotností a rutinami rodičů. Nejčastěji používanou funkcí mobilního telefonu bylo volání. V některých kontextech

potom teenageři použili strategicky pro komunikaci s rodiči textovou zprávu: „*No to je třeba, když jsem v prostoru, kde je moc lidí, nebo když sama mám potíže [smích] s artikulací, tak je lepší napsat esemesku.*“ Klára upřednostňovala textové zprávy, když to bylo pro ni výhodnější.

Mobilní telefon byl nejvíce používán k organizaci chodu domácnosti a koordinaci aktivit rodiny. Fungoval také jako dálkový nástroj kontroly pro rodiče, resp. záchranná brzda pro děti v případě jejich pobytu mimo domov. Představoval tedy nástroj rodinné koheze v každodenní praxi. Roli koordinačního nástroje – ač v omezenější míře než mobilní telefon – sehrával email ve formě jakéhosi efektivnějšího vzkazu na ledničce:

„[...] *jak se nevidíme, tak my vopravdu taky veškerý věci vyřizujem přes email: ,Kdy přijdeš, mami' [...] takhle to vyřeším hned, vona mi hned vodepíše [...] když si vzpomenu, že něco potřebuju na večer a vona je schopná to třeba zařídit*“ (Eva).

Email také občas fungoval jako nástroj fatické komunikace. V případě dlouhodobějšího odloučení, kdy rodič(e) pracoval, resp. pobývali v zahraničí, byl nástrojem rodinné komunikace Skype.

Kyberpesimistická vize pojmající nové technologie jako narušitele vztahů mezi lidmi obecně a teenagery konkrétně a jako generátory a posilovače generační propasti mezi teenagery a rodiči se v našem výzkumu ukázala jako neopodstatněná. ICT spíše, než by určovaly vztahy mezi teenagery a jejich vrstevníky nebo rodiči, je jako takové usnadňovaly a umožňovaly. Tímto způsobem účastníci výzkumu posilovali a udržovali rodinné a stávající přátelské vazby. Svou síť kontaktů potom rozšiřovali převážně přes osobu prostředníka, nikoliv náhodně a anonymně. V tomto smyslu tak ICT fungovaly jako sociálně-kohezivní nástroje.

4.4. Emancipované jednání jako norma

Napříč výše uvedenými doménami každodenního bytí prostupovala a příslušné funkce ovlivňovala jedna univerzální dimenze používání ICT. Nové technologie díky takovým rysům, jako je interaktivita nebo časoprostorová diskonexe, zúčastněné teenagery posilovaly v uskutečňování jednání, které bylo v souladu s jejich vlastními tužbami a potřebami. Ve srovnání s dobou před příchodem internetu a dalších zejména mobilních technologií jim poskytovaly v boji se strukturou větší možnost kontroly nad jejich preferovaným konáním, jak již dříve ilustroval Matějův výrok, který bychom mohli parafázovat jako „*raději mám nové technologie, protože si díky nim můžu dělat to, co chci já, a ne to, co chce někdo jiný.*“ Centrální kategorii formulujeme jako *ICT jako nástroje posilňování aktérství teenagerů*: ICT v každodenním životě teenagerů představovaly podobně jako například v práci Kate Liley (2006) nástroje emancipace, které jim umožňovaly svobodně jednat, a tak utužovaly jejich aktérství.

Dříve jsme naznačili, že v případech zábavy obecně a Facebooku konkrétně se vyskytly situace, kdy se teenageři nacházeli pod tlakem technologie – na ní „závislí“, „neschopní jí odolat“. V těchto chvílích oslabeného aktérství, kdy ztráceli kontrolu nad svým strategickým a reflexivním jednáním, se teenageři uchýlovali k nálepkování nových technologií jako „žroutů času“, „moru“ apod. ICT v těchto chvílích chybily v naplňování funkce, která je v očích účastníků výzkumu definovala a stavěla na jejich stranu.

Teenageři se potom snažili tyto odchylky od normálního fungování různými způsoby legitimizovat, kritizovat a jako normu umísťovat do světa mladší generace. Ta podle nich nebyla schopna reflektovat ekonomické a mocenské aspekty používání ICT a neměla od nich kritický odstup. Oni na rozdíl od ní vyrůstali postupně s tím, jak se vyvíjely a domestikovaly digitální technologie, a proto reflexe schopní jsou. K novým médiím přistupují aktivně a využívají je v souladu se svými potřebami. Tímto způsobem verbalizovali své aktérství sami zúčastnění teenagerů.

V.: „*Takže máte pocit, že ty technologie vzaly víc těm mladším?*“

Monika: „*To určitě, protože my už v tom nák umíme chodit.*“

Miša: „*Nás to chytlo v tý osmý devátý třídě, když už ten člověk trochu ten rozum má, byli jsme nák vedený ze školy, z rodiny, takže nás nenapadalo odepisovat nákej 40letejm chlapům [...]*“

5. Závěr a diskuse

V tomto textu jsme ilustrovali vztah informačních a komunikačních technologií a teenagerů – členů dvou přirozených sociálních skupin – v jejich každodenním životě. Prostřednictvím analýzy dat jsme popsali charakter tohoto vztahu, faktory, které jej determinují, a role, které v něm dané technologie sehrávají. Selektivním kódováním jsme potom dospěli k centrální kategorii *ICT jako nástroje posilňování aktérství teenagerů*.

Náš výzkum ukázal, že nové technologie byly hluboce zakořeněny v každodennosti zkoumaných teenagerů (Lenhart, Madden a Hitlin 2005; Livingstone 2009; Livingstone et al. 2011). Zařadily se vedle tradičních médií do každodenní palety mediálních nástrojů a komunikačních kanálů při ruce (Hampton a Wellman 2002), a replikovaly některé z funkcí a principů užívání tzv. tradičních médií (Boyd 2008).

ICT tak sehrávaly pro účastníky výzkumu důležitou roli v různých doménách každodenního života (Lenhart, Madden a Hitlin 2005; Livingstone et al. 2011). Byly důležitým nástrojem školní práce, jejíž objem v průběhu výzkumu narůstal na úkor času věnovanému zábavě (srovnej Mascheroni a Ólafsson 2013). Digitální technologie jako zdroje zábavy byly studovanými teenagery vnímány ambivalentně: na jednu stranu kritizovali pokles využití zábavní funkce a v souvislosti s tím také školu a označovali za stav nepřejícný, na druhou stranu se vůči zábavě zprostředkované novými médii negativně vymezovali jako k něčemu irrelevantnímu z hlediska jejich každodenních aktivit. Toto jsme považovali za příznak jejich tranzice do období dospělosti a vzdalování se dětství.

Nejen tímto, ale mnoha dalšími způsoby využívali sledování studenti ICT jako prostředky vyjadřování a posilování individuální i skupinové identity (Boyd 2008; Ito 2012; Lenhart, Madden a Hitlin 2005; Liley 2006).

Doména sociálních vztahů se v našem výzkumu ukázala být nejdůležitější oblastí interakce teenagerů s ICT. Digitální technologie zprostředkovávaly, udržovaly a posilovaly rodinné a zejména vrstevnické vazby. To probíhalo jak ve formě mikrokoordinací, tak hyperkoordinací, přičemž pro rodinný kontext byl charakteristickým komunikačním kanálem mobilní telefon, pro komunikaci ve vrstevnické skupině potom Facebook (srovnej Haddon 2004; Hampton a Wellman 2002; Ling a Yttri 2002). Stávající sociální kapitál ve smyslu iniciování prvotního kontaktu a navazování vztahu online byl rozšiřován v omezené míře a specifickým mechanismem. Rané kyberpesimistické vize o rozšiřování generační propasti a narušování blízkých a lokálních vazeb (Castells 2000) tedy naše studie neprokázala, ale spíše potvrdila výzkumné závěry posledního desetiletí o sociálně-kohezním aspektu používání těchto technologií (Ito 2012; Kennedy et al. 2008; Rainie a Wellman 2012).

Nárůstem individuálního vlastnictví a mobility technologií mohli být účastníci výzkumu v kontaktu s preferovaným obsahem a lidmi téměř okamžitě kdekoliv a kdykoliv, kde, resp. kdy chtěli (Licoppe 2004; Ling 2007; Ólafsson, Livingstone a Haddon 2013). Teenageři tohoto aspektu užívání technologií také maximálně využívali a formovali strategicky své chování v souladu s individuálními potřebami a tváří tvář technologickým, ekonomickým a kontextuálním faktorům interakce (Rainie a Wellman 2012).

Podobně tedy jako ve studiích Lileyové (2006), Itoové (2012) a Boydové (2008) se v našem výzkumu ICT ukázaly být varietou nástrojů a kanálů, které teenagerům usnadňovaly relativně nezávislé a svobodné jednání, čehož tito aktivně a strategicky využívali pro naplňování potřeb charakteristických pro období dospívání: „přežití“ školních povinností a zejména kýžené socializování se svými spolužáky a kamarády.

Tímto příspěvkem jsme se pokusili pojmout dosti širokou problematiku. Vzhledem k omezenému prostoru jsme nemohli více prokreslit identifikované kategorie nebo popsat rozdíly mezi skupinami a na základě genderu. Přesto věříme, že tento text otevřel, resp. nastolil několik dalších témat, inspirací a výzev pro výzkum mládeže a ICT. Například otevřenější, širší a heterogennější vzorek zbavený skupinové dimenze by mohl odhalit více diferencované závěry dle sociodemografických a socioekonomických charakteristik účastníků výzkumu. Zaměnit studovanou věkovou kategorii za mladší kohortu by mohlo přinést zajímavé a s ohledem na to, jak hodnotili mediální chování mladší generace zkoumaní teenageři, v některých aspektech odlišné závěry. Jinou revidovatelnou oblastí představuje metodologický přístup – zde se v případě většího časového i finančního penza nabízí možnost pojmout výzkum radikálněji etnograficky.

Použité zdroje

- BAUER, Jan. (2009): *Online sociální sítě a sociální kapitál: Facebook a LinkedIn*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií (https://is.muni.cz/th/182294/fss_b/BauerJan_BakalarskaPrace_Online_Social_Networks_and_Social_Capital.pdf, 14. 2. 2013).
- BAUER, Lukáš (2013): *ICT v každodenních praxích mladých Romů*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií (http://is.muni.cz/th/179224/fss_m_a2/DIPLOMOVA_PRACE_2013_bauer_s_rozhovory.pdf, 10. 1. 2014).
- BAYM, Nancy K. (2010): *Personal Connections in the Digital Age*. Cambridge: Polity Press.
- BOYD, Danah (2008): *Taken Out of Context: American Teen Sociality in Networked Publics*. Dizertační práce. University of California-Berkeley: School of Information.
- CASTELLS, Manuel (2000): *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture*. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell.
- CORNFIELD, Michael a RAINIE, Lee (2003): *Untuned keyboards: Online Campaigners, Citizens, and Portals in the 2002 Elections*. Pew Internet and American Life Project and the Institute for Politics, Democracy, and the Internet.
- ČERNÁ, Alena et al. (2013): *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada.
- FIALA, Jiří (2012): Nelegálně distribuované video z hlediska mediální etnografie. *Mediální studia* 1/2012, s. 60–75.
- FINE, Gary Alan a SANDSTROM, Kent L. (1988): *Knowing Children: Participant Observation with Minors*. Newbury Park: Sage.
- FUCHS, Christian (2007): Transnational Space and the Network Society. *21st Century Society* 2/2007, s. 49–78.
- GIDDENS, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford University Press.
- GIDDENS, Anthony (2010): *Důsledky modernity*. Praha: SLON.
- HADDON, Leslie (2004): *Information and communication technologies in everyday life: a concise introduction and research guide*. Oxford: Berg.
- HAMPTON, Keith, N. a WELLMAN, Barry (2002): The Not So Global Village of Netville. In: Wellman, Barry a Haythornthwaite, Caroline (ed.): *The Internet in Everyday Life*. Oxford: Blackwell Publishing, s. 345–371.
- HART, Roger (1997): *Children's participation*. London: Earthscan/UNICEF.
- ITO, Mizuko et al. (2010): *Hanging out, Messing around and Geeking out*. Boston: Massachusetts Institute of Technology (http://mitpress.mit.edu/books/full_pdfs/hanging_out.pdf, 29. 10. 2009).
- KENNEDY, Tracy, SMITH, Aaron, WELLS, Amy Tracy a WELLMAN, Barry (2008): *Networked Families*. Washington: Pew Internet and American Life Project (http://pewinternet.org/~/media/Files/Reports/2008/PIP_Networked_Family.pdf.pdf, 10. 1. 2014).
- KOZINETTS, Robert V. (2009): *Netnography: Doing Ethnographic Research Online*. London: Sage.
- KUČÍRKOVÁ, Petra (2011): „Jiní“ uživatelé nových médií: Reflexe a domestikace nových médií u uživatelů ve věku 55–64 let. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních (studií). http://is.muni.cz/th/216394/fss_fm, 14. 2. 2013).
- LENHART, Amanda, MADDEN, Mary a HITLIN, Paul (2005): *Teens and Technology*. Washington: Pew Internet and American Life Project (<http://www.pewinternet.org/Reports/2005/Teens-and-Technology.aspx>, 10. 1. 2014).
- LICOPPE, Christian (2004): Connected presence: the emergence of a new repertoire for managing social relationships in a changing communications technoscape. *Environment and planning D: Society and space* 22, s. 135–156.
- LILEY, Kate (2006): *RidgiDidge: A Grounded Theory of New Media and Young People*. Ph.D. paper. Griffith University, School of Arts, Media and Culture.

- LING, Richard (2007): Children, youth and mobile communication. *Journal of Children and Media*, 1/1, s. 60–67.
- LING, Richard a YTTRI, Birgitte (2002): Hyper-coordination via mobile phones in Norway. In: Katz, James and Aakhus, Mark (eds.): *Perpetual contact: Mobile communication, private talk, public performance*. Cambridge: Cambridge, s. 139–169.
- LIVINGSTONE, Sonia (2009): *Children and the Internet. Great Expectations, Challenging Realities*. Polity.
- LIVINGSTONE, Sonia a BOVILL, Moira (2001): *Children and their Changing Media Environment* A European Comparative Study. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- LIVINGSTONE, Sonia a HADDON, Leslie (2009): *EU Kids Online: final report 2009*. EU Kids Online, Deliverable D6.5. EU Kids Online Network, London, UK (<http://eprints.lse.ac.uk/24372/>), 21. 1. 2014).
- LIVINGSTONE, Sonia, HADDON, Leslie, GÖRZIG, Anke a ÓLAFSSON, Kjartan (2011): *Risks and safety on the internet: The perspective of European children*. Full Findings. London: LSE, EU Kids Online ([http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%2011%20\(2009-11\)/EUKidsOnlineIIReports/D4FullFindings.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%2011%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/D4FullFindings.pdf)), 21. 1. 2014).
- LUPAČ, Petr (2013): Užívání internetu a sociabilita: Kořeny, vývoj a současnost výzkumu. *Mediální studia* 3/2012, s. 254–273.
- MACEK, Jakub (2012): Nevyčísitelné porozumění: kvalitativní výzkum online sociálních sítí. *ProInflow: Časopis pro informační vědy* 2012 (<http://pro.inflow.cz/nevycisitelne-porozumeni-kvalitativni-vyzkum-online-socialnich-siti>), 1. 2. 2013).
- MADDEN, Mary et al. (2013): *Teens and Technology 2013*. Washington: Pew Internet and American Life Project (http://pewinternet.org/~/media/Files/Reports/2013/PIP_TeensandTechnology2013.pdf), 20. 1. 2014).
- MALLAN, Kerry M., SINGH, Parlo a GIARDINA, Natasha (2010): The Challenges of Participatory Research with „Tech-savvy“ Youth. *Journal of Youth Studies* 2/2012, s. 255–272.
- MASCHERONI, Giovanna a ÓLAFSSON, Kjartan (2013). *Mobile internet access and use among European children*. Initial findings of the Net Children Go Mobile project. Milano: Educatt (http://www.netchildren-gomobile.eu/wp-content/uploads/2013/10/1stShortReport_web-colori.pdf), 20. 1. 2014).
- ÓLAFSSON, Kjartan, LIVINGSTONE, Sonia a HADDON, Leslie (2013): Children's Use of Online Technologies in Europe. A review of the European evidence base. London: LSE, EU Kids Online.
- PUTNAM, Robert D., LEONARDI, Robert a NANETTI, Raffaella Y. (1993): *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- STRAUSS, Anselm a CORBIN, Juliet (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Podané ruce.
- ŠMAHEL, David, BROWN, Bradford a BLINKA, Lukáš (2012): Associations between Online Friendship and Internet Addiction among Adolescents and Emerging Adults. *Developmental Psychology*, roč. 48, č. 2, s. 381–388.
- TAJFEL, Henri (1979): Individuals and groups in social psychology. *British Journal of Social and Clinical Psychology* 18, s. 183–190.
- TURKLE, Sherry (1984): *The Second Self: Computers and the Human Spirit*. Cambridge: MIT Press.
- WEBSTER, Frank (2006): *Theories of the Information Society*. New York: Routledge.
- WELLMAN, Barry (2004): The Three Stages of Internet Studies: ten, five and zero years ago. *New Media & Society* 1/2004, s. 123–129.

Summary

The article "Because we can deal with it somehow already" represents several findings of the Ph.D. research project called "Analysis of communication in the group of teenagers in the context of concept of network society". It attempts to shed some light on the teenagers' relationship with information and communication technologies in their everyday lives. It particularly discusses the character of this relationship, its potential dynamics, the

factors that determine it and the domains of interaction between ICT and teens and corresponding functions.

Firstly, the text describes the general interest of social scientists in the relationship between new technologies and sociability. It brings together up-to-date results of the researches dealing with this issue in the context of the sociology of children and youth; it shows that whereas there are many studies in the Anglo-American academic environment, there is still little evidence in the Czech environment.

Secondly, the paper outlines the methodology of the research. It demonstrates the qualitative and quasi-longitudinal nature of the study; the logic of the research sample constituted by two naturally-formed peer groups of four students born in 1992 and 1993; and the conception of grounded theory as the data analysis approach.

Finally, the article represents and interprets the results of analysis and compares its conclusions with major findings of earlier research studies. In accordance with them it shows how new digital technologies were deeply embedded in the everydayness of the teenagers studied and integrated into their daily media at hand. Also, it consistently points out the ubiquity of ICT in teens' everyday lives, strengthening even more with the fast penetration of mobile technologies and increase of individual ownership of the technologies. It explains how ICT played important roles as tools of schoolwork for the research participants, how they were perceived by the teens ambivalently as sources of entertainment and how they functioned in identity project management. It reveals the social relationships as the most significant domain of interaction between teenagers and ICT. These technologies facilitated, maintained and fostered family and in particular peer-to-peer relationships. Whereas mobile phones turned to be the primary communication tool in the before-mentioned interaction, Facebook social media was instrument of peer-group communication. Furthermore, ICT did not prove to be weakening close and local relationships and strengthening the generation gap, on the contrary they functioned in various ways as social cohesion tools.

In the presented study, ICT were shown to be tools of empowerment of teenagers' agency. By weakening the structuring effect of everyday life contexts such as school or home-life they enabled the teenagers to do whatever they wanted, whenever and wherever they preferred to do it. The young people studied used it actively and strategically for fulfilling their needs so characteristic for adolescence such as "surviving" school duties and mainly peer-to-peer socialization. This way these technologies helped the teenagers to act to a certain degree, free and independently, and empowered them to mobilize their agency.